

Fra Koldinghus vildtbanes 3. beridt

Af John Kvist.

Den jagtivrige konge, Frederik II, oprettede flere steder i landet en kgl. vildtbane, dvs. et område, hvor han havde eneretten på jagten. Mellem disse vildtbaner var det koldinghuske, som 1578 kom til at omfatte de såkaldte indherreder, Elbo, Holmands, Brusks, Jerlev og Anst herreder samt dele af de to udherreder nemlig den østlige del af Slaugs herred og en del af skovegnene omkring Jelling i Nørvang og Tørrild herreder. Den koldinghuske vildtbane blev inddelt i tre beridt med hver sin skovrider. Anst og den østlige del af Slaugs herreder blev det 3. beridt.

Som overordnet over vildtbanerne var der før 1660 en jægermester for hele landet samt lensmændene i hver sit len. Efter 1660 blev der i de enkelte vildtbaner udnævnt en vildtmester og overførster, og hele landet fik en overjægermester eller hofjægermester. Lensmanden og efter 1660 amtmanden var også en slags overordnet. Under skovriderne var der skovfogeder og under disse skovløbere. Ingen af de nævnte var forstmænd i nutids betydning. Efter 1660 havde alle skovridere kongelig udnævnelse. Før den tid var der ikke stor forskel på dyrevogtere, skovfogeder og skovridere.

Det var alle disse skov- og jagtbetjentes hovedopgave at værne det kgl. vildt samt at påse, at skovene ikke blev forhuggede.

Især i vildtbanens første tid blev der afholdt store

og pragtfulde kongejagter, hvorved skov- og jagtbetjentene sammen med herredsfogeder og sognefogeder havde et stort arbejde og ansvar med at køre jagtgarnene og lapperne¹⁾ frem og lede mange hundrede bønder, der var tilsagt som klappere, og senere sørge for, at de mange fældede dyr blev kørt til jagt-slagteren på Koldinghus.

Frederik II lod af hensyn til jagten på fjedervildt bygge et jagthus ved Skøde.²⁾ Man har flere breve fra hans jagtophold der. 1617 var dette jagthus ødelagt. 27. august 1583 dikterer kongen et brev »Paa jagten i Veerst«. Den 20. januar 1588 får en mand i Veerst af kongen tilstået nogle mursten til en skorsten til et herberge ved sin gård.³⁾ Herberget, hvis kælder blev fundet 1953 og udgravet, har formodentligt tjent kongen og hans følge under jagterne i egnen. Kristian IV lod indrette et par værelser i Veerst præstegård til eget brug, vel også under jagterne.

Det tunge ansvar, skovbetjentene havde ved at vogte kongens dyr, blev lettet meget ved de uhyggeligt strenge straffe for vildttyveri. Bøndernes hunde kunne ikke jage, da de fik et led af højre forben hugget af. Vildt var der rigeligt af, lige fra kronhjorte og vildsvin og ned til fjedervildt. Dyrene var så talrige, at bønderne ofte om sommeren måtte holde vagt ved kornet, for at det ikke skulle blive opædt eller nedtrampet. Det var fristende at skyde af det talrige vildt; der var da også vildttyve, men det var sjældent, at de blev grebet på fersk gerning.

Skønt værn af vildtet var hovedopgaven for skovbetjentene, blev det efterhånden skovtyverierne, som gav dem det største arbejde. Egentligt forstarbejde var der så godt som intet af. Der var tidligt givet kgl. befaling til at inddige og hegne de såkaldte agernhaver med opløb af agern og bog til udplantning, men de

blev forsømte, og i Anst herred spores de ikke i den her omhandlede tid. Alle tamme og vilde dyr færdedes frit til stor ødelæggelse af skovene. Skovtyverierne gav altså de værste bryderier, da alle bønder af nødvendighed var skovtyve. Dette er der allerede skrevet om her i årbøgerne, og meget mere kunne fremføres. De forskellige forpligtelser, der iøvrigt hvilede på skovriderne, skal senere omtales.

Følgende fortegnelse over skovridere i det 3. koldinghuske beridt, Anst og Slaugs herreder, er uddrag af Poul Bredo Grandjean: »Kongelige forstembedsmænd« efter 1660 og før 1660, udg. 1907 og 1911.

Den første, som nævnes i embedet, er *Ciriacus Hune*, der snart betegnes som skovrider og snart som skovfoged. Han blev ansat i Brusk herred 9. sept. 1584. Som løn skulle han have en gård i Bramdrup fri for al afgift og tyng, men selv holde en hest til at beride skovene med. 2. maj 1585 blev han også skovrider i Anst herred. Foruden pengeløn, 20 rigsdaler, skulle han have nævnte gård frit. Lensmanden på Koldinghus beordrede 5. maj 1587 en anden skovrider indsat i stedet for *Ciriacus Hune*, »som ikke længere kan bruges i denne bestilling«. 1587 sad han fængslet på Koldinghus »for sine ord og modvillighed«. Han havde rettet slemme beskyldninger mod ridefogeden og Hans Snedker, ja, kom i alvorlig konflikt med lensmanden, Caspar Markdanner.⁴⁾ Det er muligvis hans gård, som lensmanden 1610 får ordre til at inddrage under slottet fra Bramdrup. Hans efterfølger må være *Jep Tamissen* på gården Noes i Gejsing, Anst sogn, han var tillige herredsfoged i Anst herred. Den 31. august 1593 blev der givet ordre til, at de 20 rdl., som han havde haft i løn som skovrider, skulle afkortes ham, da han ikke kunne beklæde begge bestillinger, og da der desuden var to andre skovridere i

lenet. Af dette synes at fremgå, at der da ikke var helt faste grænser for de tre beridt, og det ser ud til, at der kun var to skovridere i lenet indtil tiden omkring 1620.

Den næste man træffer i embedet er *Peder Ibsen Kudsch*, som 14. december 1622 blev ansat som skovrider i Anst herred »og saavidt uden herredet, som han kan«. Han efterfølges 2. april 1626 af *Mads Jensen Schøtt*. Lensmanden beordrer at bygge et 16 fags hus til ham på det belejligste sted, da han ingen våning har. Han forundes 7. december 1629 en bondegård, som kan findes tjenlig til samme bestilling, dog for fæste og afgift, da han har sin besoldning (løn). For sin tjeneste får han 1632 bevilling på den gård i Skanderup by, som han nu påbor fri for arbejde og ægt og alle kronens skatter sin livstid dog med sædvanlig landgilde.

27. marts 1634 fik *Henrik Wichmand* embedet med samme bolig som forrige skovrider. Han fritages 1638 for soldaterhold, ægt og arbejde af sin gård, så længe han er i bestillingen, da »han i sin tjeneste har forholdt sig flitteligen, troligen og vel«, og da han lod den gård, hvori han nu bor, opbygge og forfærdige på egen bekostning, da den var blevet ruineret under de kejserlige (tredivårskrigen 1627-29). Af disse grunde får han den 15. februar 1656 bevilling på, at et af hans børn efter hans død må overtage gården for sædvanlig fæste.

Efter at Koldinghus len efter enevældens indførelse 1660 var blevet omdannet til Koldinghus amt, blev *Poul Felding* den første kgl. skovrider i Anst herred. Han havde tidligere været pandknægt⁵⁾. Før han blev ansat her 14. august 1660, havde han en kort tid været skovrider i Svendstrup. Han fik ny bestalling her 1667 og nævnes i skovriderjordebogen 1688, og fra 1691 og til sin død 1695 levede han som pensioneret skovrider

på det jordegods, der i Gejsing var udlagt til skovriderens løn. Han må ikke have beklædt embedet i hele den nævnte tid. Muligvis har han gjort tjeneste andet sted i vildtbanen, da der i perioden var ansat andre skovridere i det 3. beridt. Den 8. august 1673 blev *Niels Madsen Nebel* udnævnt til skovrider i Anst herred, og fra 4. oktober 1684 og til oktober 1690 var *Jakob Krag* (eller Krogh) i embedet.

Jens Ibsen beklædte embedet fra 31. marts 1691 til 25. juni 1703. Det er hans embedsførelse og person, der senere indgående skal omtales. 25. juni 1703 overtog *Jakob Røvert* stillingen i Anst og Slaugs herreder og var der til sin død 1734, men *A. Coburger* var i embedet et år fra 1730 til 1731 under Røverts sygdom.

Fra 16. april 1734 til 7. april 1744 var embedet betroet *Jakob Rømeli*, der havde været korporal ved livgarden til hest, det hedder om ham, »at han skal ellers have fanget en del nattergaller til det kgl. menageri«. Hans eftermand var *J. H. Landsberg*, som 22. februar 1755 afløstes af *Corfitz Lesberg*, som havde været jæger hos geheimeråd og ceremonimester von Plessen. Han blev den sidste skovrider i Anst herred og fik sin afsked 4. februar 1766, da Koldinghus rytterdistrikt og dermed den kgl. vildtbane blev ophævet. Sidstnævnte år boede han i kirkebolet i Jordrup.

Man træffer i det følgende navne fra de øverste myndigheder inden for jagt- og skovvæsenet. Før 1699 var C. greve Reventlow overjægermester for Danmark og efter ham hans søn C. D. greve Reventlow. Som jægermester i den koldinghuske vildtbane mellem 1681 og 1707 nævnes *Gerhardt Brockdorff*, der en tid boede på Nebbegaard. I sidstnævnte tidsrum beklædtes stillingen som vildtmester og overførster af Hans Arnold Jansen, som havde været løjtnant og livkarl hos

Kristian V og som boede på Drenderup i Ødis sogn. Han efterfulgtes af sin svigersøn, Hans Bachmann, som en tid boede på Fovslet, men som senere blev ejer af hovedgårdene Estrup og Sønderskov.

Det ser ikke ud til, at der før 1660 krævedes særlig uddannelse for at blive ansat som embedsmand i vildtbanen. De fleste kom efter 1660 fra jægerens kreds og havde altså nogen uddannelse. Som det ses, var der også militære personer iblandt, vel kongen bekendt fra tjeneste ved hoffet.

Det vil være meget vanskeligt at fremdrage yderligere oplysninger om de nævnte skovridere, men for en enkelts vedkommende, nemlig Jens Ibsen, der var skovrider fra 1691 til 1703, er der fra tingbøgerne⁶⁾ hentet et omfattende stof. Før dette behandles, skal der kort siges lidt om skovridernes pligter og forhold i deres embede.

Hvert år før løvspring skulle skovrideren sammen med sine to skovfogeder, fire skovløbere og seksten mænd, udnævnt af herredstinget, gennemsøge alle skove, finde stubbene af de stjalne træer, mærke dem med kronhammeren eller årstalshammeren og indsende til herredstinget en liste over de træer, der var ulovligt huggede i skovene. Det var et arbejde, der tog tid, især når der var stjålet mange træer. Tallet nåede engang 1000 træer, men det var både i Anst og Jerlev herreder. Almindeligvis var tallet meget mindre.

Hvert efterår, som regel i september måned, blev der taget syn over skovene på samme måde for at vurdere oldenfrugterne med fastsættelse af, hvor mange oldensvin, der kunne gå i hver skov. Det kan nævnes, at i året 1641-42, der må betegnes som et godt oldenår, var skovene i hele Koldinghus len vurderet til godt 6700 svin, i andre og dårligere oldenår nåede tallet kun nogle hundrede.

Når de store kongejagter eller ulvejagter holdtes, måtte skovriderne sammen med herredsfogeder, sognefogeder og hundredvis af bønder deltage.

Ved den årlige udvisning af træportioner til bønderne var skovrideren med rundt i skovene sammen med alle sine underordnede samt fuldmægtige for amtmand og overførster.

Langt det største og vanskeligste arbejde havde skov- og jagtbetjentene med at bekæmpe krybskytter, vildt- og især skovtyve. Disse sidste gav næsten daglige og håbløst vedvarende forpligtelser, der gjorde dem ilde tålt og forhadte mellem bønderne. Som sagt er disse forhold før omtalt i årbøgerne, og i det følgende omtales kun nogle af den slags sager.

Jens Ibsen er født 1640. Hans herkomst, hjemsted eller uddannelse, før han fik embedet her, kendes ikke, men tingbøgerne belyser i tilstrækkelig høj grad hans forhold og person. Tre steder i beridtet havde Jens Ibsen bolig i sin embedstid, først i Skanderup, senere i Jordrup og sidst i Gejsing.

Ved sin tiltrædelse fæstede han en halv otting jord med tilhørende bolig af Gregers Tommesen i Skanderup by. Rimeligvis har de tidligere skovridere også boet der. Dette fæste afslørede et forhold, som i den urolige tid efter svenskekrigene omtrent var gået i glemme, nemlig at den halve otting jord var fæstet jord under St. Nikolaj kirke i Kolding. Gregers Tommesen hævdede, at han ikke havde fæstet særskilt jord af Kolding kirke. Den 2. nov. 1694 havde Kolding kirkes værge indstævnet en række vidner for at få forholdet klaret. Flere navngivne ældre mænd fra Nagbøl, Dollerup og Skanderup vidnede, at de kunne mindes igennem 50 år, og de vidnede, at der tidligere årlig af Gregers Tommesens gårds beboere havde været svaret 1 rigsdaler til Kolding kirke for en otting fæstet jord.

Anders Jepsen i Nagbøl vidnede, at da han var herredsskriver i Anst herred, da blev resterende landgilde til Kolding kirke søgt hos gårdens beboere for den halve otting jord, og den blev betalt. Knud Buch i Skanderup kunne mindes de kejserliges indfald, da havde beboerne af Gregers Tommesens gård svaret 1 rdl. til Kolding kirke »og ej mere«. På Kolding kirkes vegne fremlagde postmester Hans Lund en kopi underskrevet af biskop Anker Ankensen i Ribe 7. okt. 1694 af et gammelt gavebrev og tingsvidne af Kolding byting onsdag efter valborrigdag 1543 »meldende om en halv otting jord med al sin tilliggelse, skov og mark, ager og eng, liggende på Skanderup mark, som Matthias Pedersen årlig til St. Nikolaj kirke i Kolding fri og godvillig med velberåd hu til evig tid haver givet og forundt efter samme kopis formelding«. Retten fandt det dermed bevist, at den halve otting jord hørte til Kolding kirke, og dommen lød på, at skovrideren årlig skulle betale 1 rdl. til kirken og ikke til Gregers Tommesen. Jens Ibsen og Gregers Tommesen vedblev at genere hinanden og havde senere en mindre trætte for retten.

8. marts 1694 begyndte en lang retssag, som tegnede sig yderst farlig for Jens Ibsen. Skovrideren havde stævnet Peder Pedersen, hjuler i Seest, for skovtyveri. Synsmændene, Jep Horskjær, Anders Smed i Seest, skovløber Mikkell Nielsen og skovfoged Anders Jørgensen af V. Vamdrup, vidnede, at de den 2. marts havde været med Jens Ibsen ved hjulerens gård i Seest og havde fundet et stykke frisk risbøg »med to kloer, tjenlig til en hjulerstok« samt tre hugne ege, den ene seks alen lang »tjenlig til en lasstang«, de to andre var tilhugne stolper til husbygning. Skovrideren havde da spurgt Peder Hjuler, hvor han havde hugget træet. Denne svarede, »at han sådant ville hugge for skov-

ridere ns næse og ingen adspørgel« Da skovrideren ville gå ind ad døren, tog Peder Hjuler en økse, hævdede den i vejret og sagde, at dersom han kom, da skulle han få en ulykke.

To mænd fra Skanderup var stævnet for retten som vidner, Thomas Hansen forklarede, at da han den 24. februar kom kørende fra Kolding på vejen ved Skanderup skov, så han Peder Hjuler sammen med en karl stå på vejen ved Anders Sørensen s skovpart i færd med at læsse et stort stykke risbøg på en vogn. Han sagde da til dem, at de skulle vare sig for, at de ikke kom i konflikt med Anders Sørensen, hvortil Peder Hjuler svarede, at han gav Anders Sørensen »en god dag«! Anders Sørensen vidnede, at han, efter at han havde fået kendskab til tyveriet, sammen med skovløber Mikkel Nielsen og to andre mænd gik til stubben af det stjålne træ og derfra til Peder Hjuler, hvor han fandt og vedkendte sig træet.

13. april fremlægger Jens Ibsen et skriftligt indlæg, hvori han bl.a. skriver, at da Peder Hjuler ikke har fremlagt hjemmelsattest for træet, og da han ikke havde villet lade skovrideren foretage inkquisition, så burde han dømmes til at betale 10 rigsdaler for hver eg og 8 rdl. for hver bøg og for sin modvillighed en klækkelig bøde til de fattige. Peder Hjuler mødte ikke i retten før 27. april, og da medbragte han en hjemmelsattest fra to bønder på to egestolper, og dermed mente han at være fri for Jens Ibsens tiltale, men denne hævdede, at attesten ikke kunne gælde det træ, Peder Hjuler var søgt for. Peder Hjuler fik sagen udsat i otte dage, »om muligt han sin forseelse hos øvrigheden imidlertid kunne afbede«.

Han anvendte udsættelsen vel. Han havde efter eget udsagn udført arbejde på slottet og kendte amtmanden, som han søgte til med sin sag, og, som det senere

vil ses, var det graverende oplysninger, han gav amtmanden om skovrideren. Disse oplysninger fik amtmanden og overførsteren til at gribe hurtigt ind for at redde skovrideren. Peder Hjulers viden om skovridere ns forhold forklarer hans mere end dristige optræden ved sit eget skovtyveri.

11. maj blev der på herredstinget fra amtmand Schwartz fremlagt en skrivelse, hvoraf det ses, at Peder Hjuler havde været hos amtmanden med begæring og ansøgning om at blive forligt med skovrideren og få sin forseelse tilgivet, så han ikke skulle blive ruineret. Den 8. maj var de stridende parter på slottet og indgik et mindeligt forlig. Amtmanden gav derefter befaling til retten om ikke mere at forfølge sagen, der nu skulle være ganske ophævet, hvad beskyldningerne mod Jens Ibsen angik, men Peder Hjuler måtte, for at dække over og pynte på sagens rette sammenhæng, for retten den 8. juni med to undskyldninger. Over for Jens Ibsen, »der formedelst gode venners, godtfolks afbedelse, havde ladet sagen falde, erklærede han, at de ærerørige ord, han havde sagt om ham til amtmanden på Koldinghus anlangende kgl. majestæts træ for afhændelse, som bemeldte skovrider sig selv nyttig tilegner til egen profit,« havde han sagt »udi drukkenskabs hastige ubesindighed« uden ret og føje og bad derfor ydmyg om forladelse. Videre udtalte han, »at han med sandhed ej kan sige andet end, at omrørte skovrider, Jens Ibsen, i sin allerunderdanigste bestilling efter underdanigste pligt og skyldighed er en flittig og tro kongens tjener, skikker sig mod kgl. majestæts bønder og undersætter som en ærlig mand.« I den anden undskyldning, der gjaldt hans eget skovtyveri, erklærede han, at han gerne ville indrømme, at han havde hugget lidt i skoven til sit arbejde til gårdenes fornødenhed. Han havde ikke vidst, at han i en »sådan nødsfald«

begik en lovovertrædelse, som var sket i »hans ufornuftige enfoldighed«; han bad derfor om nåde og øvrighedens tilgivelse. Han blev dog dømt til at lide efter skovforordningen, men rimeligvis er han sluppet billigt for ikke efter amtmandens ord at blive ruineret. Det er ikke svært at se, hvem af de to vitterlige skovtyve, der slap billigst. Jens Ibsen blev reddet, men ikke rensat. Der skulle dengang meget til, før man dømte en kongelig embedsmand.

Jagt- og skovbetjentene tog deres opgave med at vogte kongens dyr ret alvorligt, næsten højtideligt. Selv en ringe mistanke førte til en retssag. Mellem 1692 og 1710 var der, bortset fra en sag mod skovriderens egen søn, kun ganske få af sådanne sager for retten, og ingen af dem førte til domfældelse, men de kunne volde bønderne ret stort besvær, idet hele landsbyer, ja sogne, kunne blive indstævnet som vidner. De anklagede var ofte folk, som var på kant med andre eller ilde lidt.

Borgmesteren i Kolding, Frederik Christian Faust, og hans broder, Jokum Faust, der efter en enkelt sag i tingbøgerne at dømme nok kunne fare uretfærdigt frem mod bønder, var 24. marts 1693 stævnet for retten for formodentligt ulovlig jagt. Alle bønder i Hjarup og Skanderup sogne var tillige med en del fra Vamdrup og Seest indkaldt som vidner. De blev spurgt, om de havde set brødrene Faust uden for alfarvej drive jagt med hunde, flint eller andre bøsser. De svarede alle nej, men de kunne ikke nægte, at deres folk havde set de to mænds hunde fare omkring på markerne. Brødrene var set ridende på vejen udstyret med bøsser. Mere end forhør kom der ikke ud af den sag.

1705-06 var der fra Jordrup en mere alvorlig sag, som af jægermester Brockdorff og overførster Arnold Jansen blev indanket for herredsretten. På den tid

boede der i Jordrup by en mand ved navn Jørgen Jepsen. Han havde flere forsømmelser hvilende på sig, bl. a. ikke at have vedligeholdt sit fæstehus eller betalt sine afgifter.

St. olufsdag, 29. juli, nævnte år gik sognefoged Hans Pedersen i Jordrup og skovfoged Laurids Iversen i Hundsholt ind til Jørgen Jepsen for at søge efter noget ost, som var frakommet sognefogeden. I et skrin fandt de osten og mere end det, nemlig et sølvhorn med lidt krudt i, et par kugler i papirpatron uden krudt samt to fade fulde af grønsaltet kød, to bove, to lår og en side af et rådyrlam, som Jørgen Jepsens kone sagde, at hendes mand havde taget i skoven for to dage siden. Desuden fandt de i sengehalmen et rådyrskind med hår på uberedt, gennemskudt med to rende-kugler.

Det så nu truende ud for Jørgen Jepsen, hvorfor han rømte, men senere, da sagen tog en gunstig vending, vendte han tilbage. Sagen trak ud, og der kom efterhånden flere vidner, som var tilbuds køb af et dyreskind, falbudt af en rytter ved navn Peder Jørgensen, som havde været logerende i Jordrup, men i vinteren 1706 med oberst Ahlefelts regiment var flyttet vesterud i kvarter ved Varde. Rytteren kom i forhør og erklærede, at det var ham, der havde overladt Jørgen Jepsen skindet. Jørgen Jepsens forsvarer ankede nu over, at jægermesteren og overførsteren ikke havde været indstævnet til at følge en så vigtig sag, hvilket de havde pligt til. Denne klage førte til en hurtig afslutning. Sagen endte brat med, at skovfogeden, skovløberen samt byens folk skulle afgive en erklæring, det skete, og den gik ud på, at de ikke havde set Jørgen Jepsen med bøsse eller hund i mark eller skov. Dommen kom så til at lyde på frifindelse!

I Jens Ibsens embedstid blev faktisk kun hans egen

søn straffet for vildttyveri i det 3. beridt, idet han forbrød sig groft på dette område. Forbrydelsen kunne have kostet ham livet. Selve den øverste myndighed, overjægermester C. greve Reventlow, fandt anledning til at gribe ind.

Omkring 1. august 1692 fik Jens Ibsen jægermester Brockdorffs tilladelse til at rejse til København og til, at hans søn, Jens Jensen, måtte føre tilsyn med vildtbanen i 3. beridt, dog på de betingelser, at Jens Ibsen skulle være ansvarlig for sønnens handlinger, og at sønnen ikke måtte føre bøsse i vildtbanen. Inden Jens Ibsen rejste tog han en bøsse fra sin søn i Seest mølle, men det reddede intet. Sønnen lignede åbenbart faderen i dristighed og voldsomhed. Kort efter faderens afrejse tog han ud på sit store krybskytteri i Veerst skov. Herom får man god underretning fra nogle forhør som blev holdt på Koldinghus den 16. august 1692 af amtmand Schwartz og jægermester Brockdorff.

Som vidner i dette forhør var indkaldt Frands Andersen på Agersbøl, skovfoged Laurids Iversen og Bent Nielsen på Hundsholt, Christen Terkelsen i Eg-holt, skovløber Christen Olsen og ni andre mænd fra Veerst og som anklaget skovrider Jens Ibsen. Jens Jensen var, da han anede, at hans krybskytteri ville få følger, sporløst forsvundet, vel sagtens ad den vante vej for rømningsmænd ind i hertugdømmerne.

Frands Andersen vidnede, at den dag commissari-erne var i Store Anst, var Jens Jensen kommet til ham og forlangt, at han skulle vise ham vej ind i Veerst skov, da han havde påtaget sig at skyde et dyr til amtmanden og levere det på slottet tidligt næste morgen. De fulgtes så ad ind i skoven, hvor Jens Jensen først skød på et rådyr, som måske ikke . . . , og siden skød han en kidkalv. Nogle dage derefter havde Frands Andersen hørt, at folk snakkede om, at der i Veerst skov

var fundet en råbuk og et stort dyr. Bent Nielsen havde set, at Jens Jensen den pågældende aften var kommet til Hundsholt med en dyrekalv, som han bandt bag på hesten. Christen Terkelsen, der den samme aften havde været på Hundsholt, forklarede, at han af Jens Jensen var blevet forlangt som vejviser til Lejrskov, da amtmanden skulle have kidkalven inden dag. Da Christen Olsen havde hørt »et stort skud«, var han gået mod skoven. Undervejs traf han hyrde-drengene, som sagde, at det var skovriderens søn, der havde skudt flere skud i skoven. Han gik derind, men hørte eller så intet. Et par dage efter fortalte byens børn, at der lå en død råbuk i skoven. Da han fandt den, var den opædt så nær som den bare rad og hår. Samtidig blev fundet en stor hind, som lå op til en risbøg med sønderskudt bov og ben, og endelig vidnede en bonde fra Veerst, at hans søn havde været med den forrige skovrider, Poul Felding, i skoven for at søge efter ihjelskudte dyr. Jens Ibsen blev af amtmanden spurgt, om han ikke den foregående dag havde lovet at skaffe sin søn tilstede, og af jægermesteren, om han ikke under sin københavnsrejse havde lovet at svare for sin søns handlinger. Jens Ibsen svarede jo, og han beklagede, at det havde været ham umuligt at holde sit løfte, men »hvad hans søn var blevet beskyldt for at have gjort, det var sket uden hans vilje og videnskab og ham aldeles ubevidst, og at hans søn deraf af andre mennesker dertil var blevet forført.« Til sidst præsenterede Jens Ibsen en længere højtidelig skrivelse, der sluttede: »hverken jeg eller nogen anden kan med rette billighed lide for sine børns misgerninger, som sker eller gøres faderen tvært imod.« Som før sagt greb overjægermester grev Reventlov ind i sagen. Det skete den 30. august samme år i en skrivelse, hvori han udtrykker, at det er nødvendigt at fortsætte un-

dersøgelserne om Jens Jensens skyld trods hans flugt, for at der siden kan falde en lovlig og retfærdig dom. Hvor længe disse undersøgelser stod på, og hvad man videre fik ud af dem, ses ikke. Først to år efter, den 9. november 1694, blev sagen bragt for herredstinget, hvorfra ovenstående referat er hentet. Jens Ibsen blev da draget til ansvar for sønnens handlinger. 8. januar 1695 dømtes han til inden seks uger at skaffe sin søn tilstede, ellers skulle han selv lide og undgælde for sønnens misgerninger efter kgl. jagtforordnings allernådigste indhold, »såfremt hans kgl. majestæt og den høje øvrighed ham ej ville benåde«. Alt tyder på, at han har søgt og fået kgl. benådning. For anden gang var han dermed reddet ud af en vanskelig situation.

Jens Jensens senere skæbne kendes ikke. Også før sit krybskytteri havde han været på gale veje, dog måske ubevidst. I Tapsøre boede der dengang en handelsmand ved navn Jens Julle. Han havde købt nogle stude hos en bonde i Veerst, der havde dem i græsning på Røjgaard. Det var en aftale, han ikke måtte hente studene, før pengene var fremskaffet. Alligevel drog Jens Julle uanmeldt en tidlig morgen til Røjgaard og fik på vejen gennem Gejsing skovriderens søn, Jens Jensen, med sig til Røjgaards mark, hvor de uden videre tog et par stude med sig, men uheldigvis var den ene af disse regimentsskriver Søren Haxens. For Jens Julle blev det til en meget pinlig historie, men Jens Jensen blev ikke draget til ansvar.

Jens Ibsen havde det meste af sin tid en meget anstrengt økonomi, som skaffede ham mange ubehageligheder. Medens han boede i Skanderup, blev det opdaget, at han gennem flere terminer ikke havde betalt familie- og folkeskat. I hans tid havde enevoldsregeringen bortforpagtet nævnte skat. Den herværende skatteforpagter, Antoni Barchmann, søgte og ikke

mindst til egen fordel at pine skat ud af så mange som muligt. Den 4. oktober 1695 havde han med rentekammerets og amtmandens tilladelse sammenkaldt alle sognets voksne beboere i Skanderup kirke, og alle fik deres skatteforhold nøje undersøgt. Skatteforpagteren spurgte bl.a., om ikke skovrider Jens Ibsen boede der i byen og var rytterbonde, hvor længe han havde boet der, hvor mange tjenestefolk og børn han havde og i hvilken alder. Skovrideren kom så til at betale sin skat efter forordningen.

Datidens almindelige drikkeri og slagsmål holdt Jens Ibsen sig ikke fri for.

I marts 1695 havde han med sine skovbetjente og flere andre været til syn på skovskade. Bagefter var han og flere af dem sammen i Isak Jensens hus i Jordrup. De så da, at Jep Knudsen af Jordrup kom ind og vekslede nogle ord med Jens Andersen fra Vraa, uden at de egentlig hørte, hvad der blev sagt. Pludselig slog Jep Knudsen Jens Andersen i ansigtet. Denne greb førstnævnte i håret, hvorpå han selv blev slået til jorden. Derover blev skovrideren fortørnet og slog Jep Knudsen i ansigtet og »ved hans øje nogle slag«, så blodet flød af hans næse, og han måtte føres fram (d. v. s. ud i køkkenet) for at få blodet vasket af. Jep Knudsen havde ikke øvet modstand mod skovrideren, men spurgt, hvorfor han slog ham. Synsmændene fandt et blå mærke som efter et slag i Jep Knudsens øjekrog og et nedenfor kindbakken. Formodentligt er slagsmålet ordnet i mindelighed.

Den 23. april 1697 stod Jens Ibsen og møller Jes Madsen i Vrandrup mølle for retten for slagsmål. Af flere vidneudsagn fremgår efterfølgende:

Nogle dage ind i april var Jens Ibsen kommet ind i møllen for at få udbetalt nogle penge, men Jes møller ville ikke give ham dem, da der ingen vidner var til

stede. De to mænd begyndte at drikke og kom i klammeri, som gik over til slagsmål. Efter Gjertrud møllerkones og hendes piges vidneudsagn slog Jes Madsen Jens Ibsen på hans aksel, og Jens Ibsen gav mølleren et blåt øje. De to kvinder vidste ikke, om håndgemængtet var spøg eller alvor. Før slagsmålet begyndte, var mølleren fra Drabæks mølle på sin hjemvej fra Kolding kommet ind i Vranderup mølle, og da var både skovrideren og Jes Madsen beskænkede, men mest den sidste. Christen Jensen overværede skænderiet og så, at Jes møller slog skovrideren på øret, og at denne slog igen, og sådan krigedes og drak de videre, men inden Christen Jensen gik fra møllen, var de to blevet forligte og gav hinanden hånden, og alle gik hver til sit. Sagen er sikkert kommet til forlig.

Jens Ibsens genvordigheder i Skanderup var endnu ikke forbi. Han blev mistænkt for at have forårsaget en dramatisk ildebrand der i byen den 4. maj 1697, hvor Hans Ulvs enke, Kirstens Hanses gård og Peder Nielsen Skræders halve gård samt et nybygget rytterhus »med alt deri værende blev opbrændt«. Den 21. maj blev Jens Ibsen stævnet for herredstinget, hvor en række beboere fra Skanderup også var indkaldt samt adskillige af den snes personer, som den 4. maj havde været forsamlede hos ham for at foretage det årlige syn i herredets skove over ulovligt hugget træ.

Bøndernes faste forsvarer, Anders Hansen Rask, havde sin fuldmægtig Daniel Phillip Rask til at føre sagen. Jens Ibsen havde som sin fuldmægtig valgt amtsskriveren Peder Hoff, der boede på klosteret i Ribe, senere på Sneumgård, og var en broder til sognepræsten i Anst.

Skovrideren sigtedes for »i den stærke blæst og det tørre vejrlig« at have skudt nogle skud ved sin gård og

muligvis derved have forårsaget branden, som straks efter opstod.

Vidnerne fra Skanderup kom først frem for retten. Niels Gregersen vidnede, at han den pågældende dag stod uden for sin gård og sit rytterhus, da han hørte to eller tre skud fra Jens Ibsens gård. Lidt efter opdagede han, at der var ild i Peder Skræders hus midt mellem skorstenene. Vinden var da i nordøst, og »i den store storm og tørke« havde ilden bredt sig til Hans Ulvs gård. Han blev spurgt, om han kendte anden årsag til branden end skuddene, hvortil han svarede, at ilden opstod straks efter skuddene, men han så egentlig ikke, om branden kom af skuddene. Gregers Thommesen vidnede, at han hørte nogle skud, da han gik og pløjede på marken. Kort efter drog han hjem for at bede og hørte da, at der blev råbt, at der var ildløs i den vestre gavl af Peder Skræders hus, og straks derefter antændtes Hans Ulvs gård. Han vidste ikke, hvoraf ilden var kommet, men hørte af folk i byen, at der var blevet skudt fra skovridergården. Peder Christensen berettede, at da han den dag gik i sin gård, hørte han et skud og så, at det begyndte »at kvolme« i Peder Skræders hus. Han troede først, at røgen kom fra bagerovnen, men snart efter slog luerne ud af vestenden af huset. Flere andre vidnede noget lignende. En mente endog at have set, at der drev gnister efter skuddet hen mod Peder Skræders hus, men ingen turde sige med bestemthed, at ilden var kommet af skyderiet. Under al den råben og skrigen, der opstod i byen, løb en mand til det brændende hus og råbte ind til Anna Soldats og en anden kvinde, som også boede der: »Er her nogen inde? så kom ud, før det brænder.« De to kvinder hævdede, at ilden ikke kunne være kommet fra deres skorsten, hvorpå der kun havde været nogle få gløder.

I en lang række forhør⁷⁾ var der også vidner fra skovriderens egen kreds, og deres udsagn var just ikke til hans fordel. Christen Mathiesen, tjenende hos overførster Jansen på Drenderup, forklarede, at han efter tilsigelse til den 4. maj var mødt hos Jens Ibsen og en tid opholdt sig i stuen sammen med ham og skovrideren fra Brusk herred, Jakob Pedersen. Efter at synsmændene var gået ud, tog Jens Ibsen en liden flintbøsse, hældte krudt i den og stoppede med blå og erklærede, at nu skulle der skydes til måls. Endvidere gengav Christen Mathiesen, hvad Jakob Pedersen havde fortalt ham i en samtale på Drenderup, nemlig at da de den 4. maj var gået ud for at skyde til måls, fløj en fugl over Peder Skrædders hus, og da Jens Ibsen havde set fuglen, befalede han sin dreng at hente en ladt bøsse, som hang inde i stuen, og med den skød han efter fuglen. Han vidste ikke, om branden kom af dette skud, men af de øvrige kom den ikke.

Omegnens folk var stærkt interesserede i at få sandheden frem. Omtrent et år efter at sagen var begyndt, mødte sognemændene fra Vamdrup med et skriftligt indlæg, hvis indhold var, at Anders Lerche fra Vamdrup »i ædru tilstand« på grandestævnet havde sagt, at da han på ildebrandsdagen var i Jens Ibsens gård, da fløj en fugl, enten en glej (glente) eller en ørn, midtvejs mellem Peder Skrædders og skovriderens gårde, og Jens Ibsen skød efter den, og dersom branden kom af skud, da var det dette.

Et meget vægtigt indlæg mod Jens Ibsen, en attest fra sognepræsten Anders Pedersen Horne i Nagbøl, blev fremlagt i retten den 18. juni 1697. Af attesten fremgår, at Hans Ulvs enke, Kirsten, havde bedt Oluf Buch og Peder Christensen i Skanderup om at gå til præsten for at få »hans sandhed« at vide om den samtale, han havde haft med Jens Ibsen i Jep Pedersen

Kyeds hus i Kolding om ildebranden. Præsten gav dem en attest, hvori der bl. a. fortælles, at da han traf sammen med skovrideren der, »spurgte jeg ham, om han ikke var skyldig i den ildebrand, der tirsdag den 4. maj blev antændt i Skanderup til kongens og fattige enkers skade, hvortil han svarede, at han ikke kunne sige sig fri derfor, men ville gerne dele det mindste stykke brød, han havde i sit hus med de fattige folk, som overgik den store ildsvåde, om de ikke ville være så streng imod ham i deres klage, hvortil jeg svarede, dersom jeg havde vidst Jens Ibsens mening tilforne, at han ville kende sig skyldig og give de fattige folk noget for deres skadelidelse, skulle deres klagemål blive noget forlindret.« Attesten slutter: »At dette er i sandhed talet og passeret, bekræfter jeg med egen hånd og om fornødent gøres på behørigt steder vil aflægge. Dertil hjælpe mig Gud og hans hellige ord!

Nagbøl, 3. juni 1697. P. Horne«.

Jens Ibsen stod selv for retten og tilbød at aflægge ed på, at samtalen ikke havde været, som attesten meldte. Modparten hævdede, at præstens attest måtte anses for fuldgyldig, og skovrideren fik ikke lov til at aflægge ed. Jep Pedersen Kyed var stævnet for at udtale sig. Han erklærede, at nævnte tid, da Anders Horne med andre fornemme folk var i hans hus, hørte han, at præsten og skovrideren talte sammen om den ulykkelige ildebrand, men han hørte ikke, at Jens Ibsen i nogen måde i ord eller tale vedgik eller kendte sig skyldig i samme ildebrands forårsagelse, men i deres samtale hørte han skovrideren sige, at han var ganske uskyldig deri.

Peder Hoff havde fra Klosteret i Ribe sendt en længere forsvarsskrivelse for Jens Ibsen. Dens vigtigste punkt var, at Jens Ibsen havde ladet sin bøsse med læder, og det kunne ikke antænde.

I et forhør blev Jens Ibsen spurgt, hvorfor han skød flere skud i det tørre og blæsende vejr. Han svarede, at det spørgsmål var til at forundre sig over. Man kunne dog ikke forbyde en kgl. skovrider at rense og prøve sine bøsser, når det lystede ham og særligt nu, da kongens ankomst til slottet var ventet. De højere jagt- og skovbetjente har sikkert skullet møde på slottet for at afgive salut, når kongen ankom.

Videre blev han spurgt, hvorfor han ikke gik hen på de steder, hvor det kunne ske uden skade og ikke så tæt ved husene, hvor der var fare for ildebrand. Han hævdede, at synsforretningen viste, at han ikke havde skudt for tæt ved huse og derfor ikke havde gjort nogen skade. Anklageren mente, at synet kunne tyde på det modsatte.

I anledning af branden blev der foretaget flere synsforretninger. På selve branddagen blev de to små flintbøsser, som Jens Ibsen havde skudt med, forevist for selve oberst Brockdorff. Skorstenen i Peder Skrædders nedbrændte hus blev synet to gange. Den første gang fandtes den i den søndre side opsat med halmblandet ler og træstykker, og den var meget skiden indvendig med sprækker og revner igennem, så der var stor fare for brand. Anden gang var den meget renere, og »der var moxen ingen sod i den«. Afstanden fra Jens Ibsens gård til Peder Skrædders hus blev målt til 14 favn, ca. 30 m, og endelig blev den samlede skade hos Peder Skrædder og Hans Ulvs enke opgjort til 524 rigsdaler 4 mk. 10 skill.

Den 20. august 1697 indankede Jens Ibsen sagen for landstinget i Viborg, hvorfra den et par gange blev tilbagesendt til herredstinget til yderligere undersøgelse. Den høje ret i Viborg har tydeligt nok haft mange betænkeligheder ved denne sag, hvorfor den også blev meget langvarig. Den 3. august 1699 var alle

sagens dokumenter fremlagt, ialt 43, deriblandt landstingets dom 30. september og 24. oktober 1697, herredstingets dom 14. oktober 1698, og landstingskendelsen 28. juni og 7. juli 1699. Endelig 11. august 1699 faldt dommen. Landstinget fandt ikke beviser for, at Jens Ibsen havde forårsaget branden, hvorfor han blev frikendt, og omkostningerne blev stillet i bero. For anden gang blev skovrideren reddet ud af en hård knibe.

Det kan siges med rette, at der ikke fra nogen side var vist sympati for skovrideren, mens han boede i Skanderup, og det var nok grunden til, at han straks efter branden flyttede til Jordrup.

I Jordrup var der fra gammel tid et kirkebol med to tofter og tilhørende bygninger, som bestod af tre længer i nord, øst og syd, mod vest var det bygget helt ind til det østlige kirkegårdsdige. Kirkebolet hørte juridisk og administrativt under Ribe stift, hvis kirkeskriver, Jep Jensen, da boede i V. Nebel sogn syd for Varde.

Den tidligere herredsfoged i Anst, Jerlev og Slaugs herreder, Bertel Jensen Krogh, flyttede ved sin fratrædelse fra sin gård i Bølling til kirkebolet i Jordrup, som han fæstede, men efter hans død flyttede hans enke, Kirsten Nielsdatter, tilbage til gården i Bølling og lejede kirkebolet ud til forskellige, bl. a. Jens Ibsen.

Fjorten dage før pinse 1697 var Jens Ibsen i Bølling hos »dydsirede matrone«, Kirsten Nielsdatter, og oprettede i vidners nærværelse en overenskomst med hende, efter hvilken han skulle leje kirkebolet for en årlig afgift på 12 slettedaler, hvoraf han skulle udrede alle afgifter, skatter og landgilde og levere hende resten. Han skulle beholde den havresæd, som var sået i toften, hvorimod han enten skulle betale hende sædekornet igen eller efterlade lige så megen havresæd sået

i jorden, når han engang flyttede. Han skulle holde husenes lervægge ved magt og ellers bo der, så længe han lystede. Ønskede en af dem at opsigte overenskomsten, skulle hver af dem opsiges i rette tid efter loven. Denne overenskomst blev læst i retten 3. sept. 1697, efter at den d. 24. juni var godkendt af stiftsbefalingsmand grev Schack og biskop Anker Ankersen i Ribe i en skrivelse, hvis indhold var, at bolet lå belejligen for skovrideren, at enken havde ret til at udleje det, at Jens Ibsen måtte leje det efter den med enken udfærdigede overenskomst.

Også i Jordrup blev der ifølge tingbogen⁸) besværligheder med og for ham. I september blev der foretaget to syn omkring kirkebolet, den første gang vist af hensyn til korntienden. Rugen var hjemkørt, ligeledes to travere havre, og resten af negene blev talt. Det andet syn gjaldt både toftægårdene og selve husene. I gårdet i den nørre side ud til gaden fandtes et hul og ligeledes på den østre side, men ellers var det i en sådan stand, at det kunne antages »for værge«. Gærdet ind til to naboer var øde for gærderis, men til en tredje nabo kunne gærdet antages »for vangesværge«. Kålhavgærdet var ganske øde. Husene med ind- og udbygninger, vinduer og døre var ved magt, men brønden var både med sten og træværk forfalden. Omkring i og ved husene fandtes en del gødning, ca. 23 læs, hvoraf man vurderede, at Jens Ibsen havde samlet en trediedel.

Det var Jens Ibsen, der havde ladet gærderne forfalde, og da man på grandestævnerne vågede meget nøje over, at gærderne blev holdt i orden, er det vel fra den side, klagerne er kommet.

I disse skovegne havde man tidligere ikke alene omgivet kålhaver og tofter med risgårde, men ofte også småenge og andre jordstykker til f. eks. heste. Tofter-

nes og kålhavernes gærder var gerne flettede, men på marker og langs skovene var det ofte bunker støttet af pæle på begge sider, og et sådant hegn krævede læssevise af gærdsel, og det var ødelæggende for under-skoven særligt, når gærderne blev brugt til brændsel om vinteren. Kort efter vildtbanens oprettelse greb kongen ind⁹⁾ mod dette uvæsen og påbød, at der ikke måtte hugges gærdsel, uden at det var udvist af skovmyndighederne, og at gærderne f. eks. mellem mark og skov skulle erstattes af diger eller grøfter. For det udviste gærdsel skulle der betales gærdsels- og stemp-lingspenge.

Disse gode forordninger blev ikke altid overholdt, og dette gav anledning til, at overførster Jansen 1698 stævnedes en mængde af skovegnerens bønder og flere skovbetjente til herredstinget for at komme tilbunds i sagen. Det kom da frem, at skovrider Jens Ibsen »efter gammel skik« havde opkrævet gærdselspenge i Jordrup, en skovløber måtte indrømme, at han også havde opkrævet gærdselspenge og leveret dem til overførsteren. Den side af sagen var i orden, men der manglede, at bønderne ikke havde fået anvist, hvor og hvad de måtte hugge, de var gået med til at betale for at hugge i fred. Skovbetjentene havde givet dem besked på, at de måtte hugge i vildtbanen, hvor de ikke skadede den. Det ses ikke, om nogen af parterne blev krævet til regnskab i den sag.

Jens Ibsen kom snart i restance med sine betalinger. Kirsten Nielsdatter opsigede derfor den 15. december på lovlig vis hans lejemål med et halvt års varsel. 11. juni 1698 blev opsigelsen gentaget, »om han uden videre ville fraflytte og rydeliggøre«. Skovriderens fuldmægtig hævdede, at opsigelsen ikke kunne anses for gyldig i henhold til stiftsbefalingsmandens og biskoppens skrivelse, før Jens Ibsen havde givet sit sam-

tykke. Desuden mente Peder Hoff, at Jens Ibsen havde flere fordringer til Kirsten Nielsdatter end hun til ham. Enkens lavvæрге, postmester Lund i Kolding, henholdt sig til lejekontrakten, hvorefter opsigelsen var fuldstændig lovlig. Hvad skovrideren havde at anke mod Kirsten Nielsdatter kommer ikke direkte frem, men det afslørede sig i en ny sag rejst af kirkeskriver Jep Jensen, der anklagede hende for efter hendes fraflytning at have lejet kirkebolet ud snart til den ene og snart til den anden, og hvad værre var, at have forringet kirkebolet ved nedbrydning af en portbygning og et tilbygget kvisthus henholdsvis ved den østre og søndre længe. Kirkeskriveren krævede nu, at enken skulle have sit fæste forbrudt og lade sin anklage mod skovrideren falde. Under et senere forhør blev det vidnefast godtgjort, at det var herredsfogeden selv, der havde bygget både port- og kvisthuset, og inden sin død havde han ladet det nedrive og endda i overværelse af kirkeskriveren, som da intet havde anket derimod. Samtidigt blev det fastslået, at der ikke manglede huse, og at de bestående var i god stand. Ved samme tid oplystes, at Jens Ibsen ikke havde betalt sin husleje.

Skovrideren, amtsskriveren og kirkeskriveren, alle kongelige håndhævere af retfærdighed, havde her fremført både ubeviselige og uretfærdige påstande. De blev sikkert selv klar over dette, hvorfor de slog fuldstændigt om og forberedte et mindeligt forlig, der i det mindste skulle redde Jens Ibsen for øjeblikkelig udflytning, hvilket kom frem i et forhør, hvor skovrider i Brusk herred og skovløber Laurids Grøn i Egtved vidnede, at de havde været tilstede hos en mand i Uhre sammen med kirkeskriveren og Jens Ibsen og havde da hørt, at kirkeskriveren havde sagt til Jens Ibsen, at han var mand for at love, at han kunne blive boende i

kirkebolet et år til, hvis Jens Ibsen ville gærde, pløje og så. Det var anden gang, at skovrider Jakob Pedersen vidnede i en sag imod Jens Ibsen og just ikke i dennes favør.

Sagen stillede sig nu så vanskelig, at de var villige til at opgive al videre forfølgning og indgå et forlig. Et forsvar blev stillet af Peder Hoff og antaget af begge parter på en sådan måde, at både Jens Ibsens og kirkeskriverens sag mod enken skulle løses afhængig af hinanden og samtidigt. Man blev enige om at overgive sagen »til ærlige og uvildige danemænds rettelige og bedste befindende sigelse«. På enkens side blev udpeget Poul Giermansen og Joen Nielsen Griis i Bølling, på modpartens side Christian Ranulf og Jens Knudsen af Jordrup. De to første havde som sættdommere flere gange afløst herredsskriveren og kunne både læse, skrive og regne. Disse fire mænd fik udleveret alle breve og dokumenter sagen vedrørende, og kort efter mødte de på tinget med et forslag til forlig, der kom til at lyde på, at Jens Ibsen måtte blive boende i kirkebolet til påske 1699 og da fraflytte det i lige så god stand, som han modtog det, at han indtil nævnte tid skulle betale sin husleje, kongens og kirkens skatter og landgilde til Jordrup kirke, at han for processens bekostning, forsømmelse og tidsspilde skulle betale Kirsten Nielsdatter 7 rigsdaler. Endelig kan nævnes som eksempel på den værdi, man tillagde gødning, at Jens Ibsen skulle efterlade lige så megen gødning, som han havde modtaget ved indflytningen, men hvad gødning, han havde kunnet samle af foder, han havde fået andet steds fra, det måtte han selv beholde. Der var ifølge tingbøgerne dengang embedsmænd, f. eks. regimentsskrivere, som forstod den kunst at få foræret foder af bønderne.

Da det var blevet bevist, at enken ved fraflytningen

ikke havde tilføjet kirkebolet nogen skade, men bygningerne var vel vedligeholdte, så blev »sagsøgningen på kirkepatronens højgunstige, gode behag« ganske ophævet. Peder Hoff's og kirkeskriverens plumpe forsøg på at redde skovrideren mislykkedes.

Da Jens Ibsen ved påsketid nødtvungent måtte flytte fra Jordrup, pressede han sig ind på en af de fire halve gårde, som i Gejsing var udlagt til skovrideren's løn, og begik dermed sit første overgreb på dette sted. Fæsteren på nævnte fjerdepart af skovridergodset var på dette tidspunkt død. Almindeligvis var det sådan, at enken kunne blive siddende på gården, hvis hun kunne svare sine forpligtelser. Denne enke, Kirsten Jensdatter, havde denne mulighed. Efter mandens død havde hun trolovet sig med en mand, der hed Niels Stadsgaard. Før påske havde Jens Ibsen underhandlet med det vordende ægtepar om at overtage gården på betingelser af, at de skulle betale de resterende kvartalspenge, 4 rdl., at holde gårdens bygninger vedlige, svare alle afgifter af den og betale Jens Ibsen for 6 tdr. havre, som han allerede havde sået i jorden. Dette fandt Niels Stadsgaard ganske urimeligt, og han ville kun gå ind på de betingelser, den afdøde fæster havde haft. Dermed havde Jens Ibsen opnået, hvad han ville og overtog uden videre gården. Enken følte sine rettigheder krænkede og »søgte frelse og forsvar hos øvrigheden«, idet hun klagede til amtmand Voids over Jens Ibsen's ulovlige forhold. Amtmandens svar kendes ikke, men af sagen ses det, at han gav enken medhold. I retten erklærede Peder Hoff, som stadig var Jens Ibsen's forsvarer, at han holdt amtmandens skrivelse »i ydmyg respekt«, men enken havde ikke opfyldt sine forpligtelser, ikke betalt sine restancer, og gården var forfalden, og hun ville endda indlade sig i nyt ægteskab »med en fremmed og uvederheftig person«. Hoff

hævdede, at skovrideren var den, der var nærmest til at overtage gården, da han var sat til at varetage dens tarv, og da gården var godt beliggende for vildtet og skovens tilsyn. Han formodede, at amtmanden ikke havde noget imod dette. Skulle skovrideren have forset sig imod kgl. lov og forordning, er han derfor lov-mæssig tiltale undergiven. Sagen ses ikke mere for retten, og Jens Ibsen blev boende på skovridergården.

Da Jens Ibsen var flyttet ind, fik fæsteren af den anden halvpart af gården, Jens Rasmussen, snart at føle, at han havde fået en ny nabo. Skovrideren stæv-nede ham for tinget snart for det ene og snart for det andet. Jens Rasmussen var gift med den forrige skov-rider Poul Feldings datter og havde efter svigerfade-rens død 1695 fæstet dennes halve gård. Han var en driftig og dygtig mand, hvilket ses af hans ganske usædvanlige store besætning og hans vel vedligeholdte bygninger, og han var sikkert Jens Ibsen en hård mod-stander. Forholdet mellem dem var spændt fra begyn-delsen, fordi Jens Rasmussen havde arbejdet for, at Niels Stadsgaard skulle fæste den halve gård.

24. august 1699 havde skovrideren stævnet Jens Rasmussen for to forhold. For det første krævede han, at Jens Rasmussens jorder skulle synes, da han mente, at Jens Rasmussen dyrkede i mere, end der kunne til-komme ham. For det andet krævede han ham for tre års restance, 9 mark, som han havde betalt for lidt i hartkornstakst. Jens Ibsen fremførte, at hartkornet efter den nye matrikel af 1. maj 1688 var 2 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1 alb., mens Jens Rasmussen, ligesom fæsteren på den anden halve gård, kun havde betalt af 2 tdr. 1 skp. Skovrideren havde ret, og Jens Rasmussen blev dømt til at betale. Det varede dog lidt længe, inden han kom med pengene, 5 slettedaler, til tinghuset på Amhede. Jens Ibsen nægtede at modtage dem, da de

var for sent betalt ham til skade, hvorfor han krævede, at Jens Rasmussen skulle have sit fæste forbrudt, men herredsfogeden erklærede, at sagen ikke kunne følges videre, da pengene var deponeret. En tid efter kom Jens Rasmussen igen og da med 6 sld., som forblev i retten, da Jens Ibsen ikke var mødt. Senere viste det sig, at der var uoverensstemmelse mellem Koldinghus amts jordebog af 1. maj 1688 på 2 tdr. 3 skp. 3 fdk. 1 alb. og skovriderjordebogen af s. d. på 3 tdr. 3 skp. 3 fdk. 2 alb. Efter et forlig hos amtmanden på Koldinghus gik Jens Rasmussen ind på at betale efter skovriderjordebogen, hvilket medførte øgede udgifter for de tre fæstere og større indtægter for skovrideren.

Den forrige skovriders søn, Hans Poulsen Felding, boende i Gejsing i et hus, som tilhørte amtet, blev 1. september 1699 af Jens Ibsen stævnet for at have pløjet, sået og høstet på en ager tilhørende skovridergården, men Hans Poulsen Felding forsvarede sig med, at han havde fået ageren overladt af sin svoger i mindelighed. Ageren var kun 2 favne lang og fire skar bred, og der var sået rug i den.

I september 1699 forøvede skovrideren et voldeligt overfald på Jens Rasmussen, og denne sag kom flere gange for tinget foranlediget af regimentsskriver Anders Hansen Rasks stævning »angående den fast formenende overfald og slagsmåls forøvelse, som han i september sidst begik sagesløs på rytterbonden Jens Rasmussen i Gejsing, idet fornævnte Jens Ibsen hennem meget ilde så gjorde i hans hovede med slag af en høfork«. To synsmænd, der havde synet såret, og en pige, der havde overværet »det ubluelige overfald«, var stævnet som vidner. Mere ses ikke om den sag.

Samme efterår gjorde skovrideren et nyt anslag mod Jens Rasmussen. Denne gang ved at anklage ham for at have forhugget skoven. På herredstinget blev ud-

nævnt fire mænd til at syne skoven, som bestod dels i selvejer- dels i fæsteskov. På Selleholt skovskifte fandtes hugget seks ege og nogle risbøge. I selvejerskoven var der de to sidste år hugget 14 ege, i Storkjær skov var 30 bøgestubbe, i Vesterby skov selvejerskifte fandtes utallige bøge, risbøge og egestubbe og afhugget underskov, »så det mestendels og fast var . . . (øde)«. Jens Rasmussen mødte på tinget og svarede, at han ikke i ringeste måde var vidende og endnu mindre havde været årsag til denne ulovlige skovhugst, men en del var leveret til Koldinghus, og en del var stjålet ved nattetide og en del under hans gårds avling. Den største skade var sket, før han overtog fæstet. Heller ikke denne sag spores videre i tingbogen. Jens Rasmussen overholdt dog ikke altid skovforordningen. I marts måned 1715 traf jægermesterens skytte, Jørgen Bang, ham på gaden i Kolding med to læs kløvede grene og anholdt ham, og da hverken amtmanden eller hans fuldmægtig var hjemme, vidste skytten ikke bedre end at lade læssene stå, indtil sessionen (øverste styrelse for rytterdistriktet) skulle holdes. En anden gang havde Jens Rasmussen gravet tørv i en fællesmose og kørt tørvene til Kolding uden at indhente de øvrige lodsejeres tilladelse.

Den 10. september 1700 havde skovrideren stævnet Jens Rasmussen for tinget for at forklare, med hvilken hjemmel, adkomst og tilladelse han havde tilegnet sig forrige skovrider Poul Feldings efterladte bo og formue. Jens Rasmussen svarede, at da han giftede sig med Poul Feldings datter, havde han med forældres og venners samtykke fået overladt alle midler og formue i boet efter en kontrakt, som overførsteren havde godkendt. Senere mødte Jens Rasmussen på tinget med kontrakten.

1702 blev Jens Ibsen indviklet i et par processer med

en rytterbonde fra Knudsbøl i Jordrup sogn, Tulle Hansen, en dristig og hård mand, der selv havde været med i mange retssager og som til sidst blev rømningsmand og vistnok fredløs for at have skudt skovløber Christen Olsen i Veerst. Denne sag kan ikke følges, da landstingets dombøger fra dette tidsrum ikke eksisterer. Tulle Hansen blev skovrideren en skånselsløs modstander.

27. april 1702 blev Tulle Hansen stævnet for skovtyveri, og det var ikke første gang, han var stævnet for den slags.¹⁰⁾ Han mødte selv for retten og svarede, at det skovtyveri, han var anklaget for, var ikke sket til egen nytte eller profit, men til hans ryttergaards fornødenhed, og han formodede, at han ikke derved skulle lide nogen skade. Han mente, at de vidner, der havde været i sagen, måtte anses for vildige, nemlig skovløber Christen Olsen i Veerst og skovrideren selv, som angives at være Tulle Hansens avindsmand, som havde eftertragtet ham mere end hans naboer, men herredsfogeden dømte, at eftersom det var bevist, at Tulle Hansen uden udvisning havde hugget i kongens skov og endda overladt noget til andre, så skulle han betale sine voldsbøder, 2 lod sølv efter loven, og desuden skulle hans boslod være hjemfalden til kgl. majestæt, hvis det ikke efter skovforordningen kunne aftinges, tillige skulle han betale 4 rdl. i omkostninger. Denne hårde dom blev dog aldrig efterkommet, skønt den var for retten flere gange, men det havde sin særlige grund, nemlig i et vel forberedt kontraangreb på skovrideren.

Allerede den 4. april havde Tulle Hansen sendt amtmanden på Koldinghus en skrivelse med beskyldninger mod Jens Ibsen for at have modtaget bestikkelse, og amtmanden havde påtegnet skrivelsen med et påbud om, at sagen skulle for herredsretten, og det kom

den samme dag, som dommen over Tulle Hansen faldt, den 27. april.

På herredstinget fremlagde Tulle Hansen selv »allerdygst« amtmandens resolution, som blev oplæst. Peder Hoff, som også her var skovriderens fuldmægtig, mente, at Tulle Hansen ikke havde nogen ret til at optræde i kongens sager, han kunne dog kun finde en bagatel at anke over, nemlig at skrivelsen var på ustempelt papir, og af denne grund ville han have sagen udsat, dog også, fordi Tulle Hansen var Jens Ibsens avindsmand, »fordi han ikke ville fordølge Tulle Hansens skovtyveri« og havde taget voldsdom over ham. Disse protester hjalp intet, og efter amtmandens ordre begyndte så vidneforklaringen.

Først vidnede Hans Hansen fra V. Gjesten, at omkring ved pinsetider næst forgangne år kom Jens Ibsen til ham i skoven, just som han havde hugget en bøg til nogle fjæl og tog ham med heste og pålæsset vogn til skovløber Christen Olsens gård i Veerst by, hvor der blev taget syn over læsset. Han blev da enig med Jens Ibsen om, at han skulle give ham 4 rdl., som han lagde i en pung og satte i Jens Ibsens lomme, han lovede ham desuden to slettedaler, han skulle så have lov at køre hjem. Skovrideren og skovløberen gik derefter om til Søren Gregersen. Senere sendte Hans Hansen en pige om til gården, og hun kom tilbage og sagde, at han frit kunne køre hjem og hjalp ham med at spænde for, hvorefter han kørte til Gjesten. Alt dette skete ved nattetide.

Det fremgår af forhørene, at Hans Hansen og de to efternævnte mænd fra Revsinghoved havde været samlede i sognefoged Anders Andersens gård i V. Gjesten for at tilrettelægge anklagen mod Jens Ibsen. Nu kom Laurids Ebbesen fra Revsinghoved frem og vidnede, at for omkring ni år siden kom skovride-

ren til hans gård og så der et stykke bøgetræ liggende, tjenlig til en bjælke i et udhus, »og som skovrideren larmede ilde og truede« og sagde, han ville tiltale ham derfor, så drog Laurids Ebbesen senere over til skovrideren i Skanderup og gav ham et får, fire skæpper byg og en skæppe boghvedegryn. Jens Ibsen mente, at Laurids Ebbesen skulle bevise sin beskyldning og trådte frem med opholdne fingre og aflagde sin ed på, at han efter så mange års forløb ikke kunne erindre det og ikke vidste noget derom. Laurids Ebbesens fuldmægtig erklærede, at Jens Ibsens ed ikke var fuldkommen og absolut kun bygget på det, »han kunne ej sig det erindre« og forlangte derfor, at Jens Ibsen skulle aflægge en absolut og rigtig ed, men videre kom det ikke.

Jep Lassen af Revsinghoved forklarede, at på samme tid, som Jens Ibsen havde været på undersøgelse hos Laurids Ebbesen, kom han også om i hans gård og fandt et stykke bøg til en bjælke, som endnu sidder i et af hans huse, og da gav han Jens Ibsen et får og to skæpper rug.

Tulle Hansen førte derefter Nis Andersen fra Eg-holt frem som vidne og foreholdt ham, at han havde sagt, at hans broder, Ole Andersen, havde givet skovrideren 4 rdl. for noget træ, som var synet hos ham, men Nis Andersen aflagde sin ed på, at han aldrig havde set eller vidst, at hans broder havde givet skovrideren pengene. Om han skulle have sagt dette til Tulle Hansen, så erindrede han det ikke, thi om så var, da var det kun sagt eller talt efter andres snak, men senere og ad anden vej kom det frem, at en kone havde bragt pengene til skovriderens hus i Gejsing. Videre tilstod Nis Andersen, efter Tulle Hansens tilspørgsel, at ved mikkeldagstide næst afvigte år, da fandt skovrideren nogle hesselvinder i hans gård og huse. Skov-

rideren tog tvende mænd til at syne samme hesselvinder, som han lod lægge på Nis' vogn, der kørte møg ud, og førte både heste, vogn og vinder til Gejsing og truede med at ville føre ham en proces på, men øvrigheden hjalp ham til at få sine heste igen, ellers ville hans boghvede været blevet stående på marken. Jens Ibsen svarede, at han aldrig havde påført Nis Andersen nogen proces, hvortil Nis Andersen oplyste, at han af overførerens fuldmægtig havde været stævnet til tinge vel efter Jens Ibsens opgivelse, men at han ikke var blevet idømt nogen bod. Nis Andersen var en snu og dristig bonde med ikke ringe humor. I forhørene forstod han at sige noget om Jens Ibsens metoder uden at sætte sig selv i klemme. Andet sted i tingbøgerne er der beretning om, hvorledes han under et sviregilde i Rolles mølle dristigt spurgte skovfoged Laurids Iversen, om han »ville pante ham«, hvis han traf ham i skoven med en økse og bagefter kom i så voldsomt et slagsmål med skovløberen fra Gejsing, at han nær havde taget livet af ham. Under dette ligger, at han sikkert havde været på ulovlige veje i skoven. Forøvrigt kørte han løbsk på hjemvejen fra møllen og slog sig ihjel.

Jens Tommesen fra Knudsbøl vidnede, at han for omtrent tre år siden sammen med sin gårdmand (den bonde han delte gårdpart med), Peder Knudsen, havde hugget en gammel forrådnede eg til stavre i deres gårds øde gærde, og da gav han skovrideren for sin part »til villighed« derfor 1 rdl. Heller ikke her kunne Jens Ibsen erindre noget.

Alle disse beskyldninger mod skovrideren blev ikke mere behandlede i retten, som blev optaget af en ny graverende sag, der førte til Jens Ibsens fjernelse af embedet. Der var kommet rygter frem, vel ikke uden Tulle Hansens tilskyndelse, om at Jens Ibsen havde

modtaget bestikkelse ved udvisning af træ i skovene. Foranlediget af disse rygter rejste skovrideren selv 20. oktober 1702 sag mod Tulle Hansen. Efter rygtet skulle skovrideren have modtaget stikpenge ved udvisning af træ i Knudsbøl skov nogle år i forvejen.

Hvert år fik rytterbønderne udvist og tildelt en portion træ i skovene. Det pågældende år havde der været udvisning i de uttervigske og brockdorffske regimenter, hvorunder Anst og Slaugs herreder også hørte. Ved omhandlede udvisning var tilstede fuldmægtige for amtmanden, overførsteren, toldforvalteren og de to regimentsskrivere, desuden skovriderne med deres skovfogeder og skovløbere. Ved slutningen af dagen manglede man kun at udvise træ i Knudsbøl skov, hvor bønderne fra Egholt, Hundsholt, Veerst, Husted og Knudsbøl skulle have deres portioner. Da nogle af de høje herrer skulle møde næste morgen tidligt i andre forretninger, drog de før hjem og overgav resten af udvisningen til Jens Ibsen og hans skovbetjente, og da skulle der være sket udvisning mod stikpenge. Jens Ibsen havde fremskaffet en erklæring fra de høje herrers fuldmægtige om, at de havde pålagt ham den sidste del af udvisningen, og de kendte intet til, at der skulle være foregået noget ulovligt. Det kom ikke til flere forhør; sagen blev standset, sikkert for ikke at få mere revet op i skovriderens meriter med en regulær afskedigelse til følge og for at redde Tulle Hansen for fortabelsen af sin boslod. Herredsfogeden formanede de to stridende parter til et mindeligt forlig. På dette grundlag kom den snu Peder Hoff med følgende forligsforslag: Hvis Tulle Hansen i udvisningssagen fra Knudsbøl skov ville erklære Jens Ibsen uskyldig, så ville Jens Ibsen »formedelst gode venners intention og for Tulle Tansens hustrus og børns skyld« lade sagen falde. Tulle Hansen erklærede sig villig på den betin-

gelse, at dommen over ham for skovtyveri skulle ophæves. Forliget blev sluttet med en erklæring fra Tulle Hansen om, at alt hvad han havde angivet, sagt og beskyldt Jens Ibsen for, »vidste han ej nogen skel eller føje til, men var i ubetænksomhed sket efter adskillige andres vrange, slette retsindige tilskyndelse og beretninger«. Han bad nu Jens Ibsen om forladelse og erklærede, at »han vidste ej andet i nogen måde, end han jo var en ærlig mand«. Samtidigt blev der indgået forlig mellem Tulle Hansen og Peder Hoff »for dennes forgribelige ord og tale imod ham her for retten«. Det var ikke første gang Peder Hoff måtte give en undskyldning for grove udtalelser og beskyldninger imod modparten. Under ildebrandssagen i Skanderup var det sket overfor regimentsskriver Anders Hansen Rask, men der er ingen af stederne anført, hvilke ord han havde brugt. Hans metoder som fuldmægtig var i retning af at gøre sort til hvidt, og han forundrede sig altid »storligen« over modpartens påstande. Man kan i denne sag have grund til at forundre sig storligen over den afsagte dom. Med rette kan man kalde forliget for en studehandel, og det er vanskeligt at forstå, at noget sådant kunne finde sted, da begge parter bevisligt var lovovertrædere, men rettens betjente søgte dengang såvidt muligt at undgå de for alle parter og rytterdistriktet ødelæggende processer, og det var der rimelighed i i denne fattige tid.

Jens Ibsen blev ikke dømt og beholdt embedet en kort tid, blev så fjernet, men blev siddende som fæster på den halve gård og uden pension. Han var da 63 år. Endnu var han ikke helt ude af sagaen, men førte bl. a. strid med sin efterfølger, skovrider Jakob Røvert. Da denne i 1704 overtog embedet, var skovridergodset besat med fire fæstere, hvorfor han selv måtte leje sig en bolig nordligst i Veerst by. Samtidigt indgik han

med øvrighedens samtykke en overenskomst med Jens Ibsen om dennes fæsteafgift, der var på 4 rdl. årlig pr. tønde hartkorn, og da hartkornet samlet for de fire fæstere var 9 tdr. 1 skp. 3 fdk. 2 alb efter skovriderjordebogen, var lønnen ikke helt ringe. De to skovridere kom hurtigt i strid netop om hartkornet. Jens Ibsen ville kun betale efter Koldinghus jordebogs mindre takst, men efter tre års proces blev han 21. januar 1707 dømt til at betale 22 rdl. 3 mk. 6 skil. efter skovriderjordebogen.

Den sidste gang Jens Ibsens navn ses at figurere i tingbøgerne er den 25. juni 1707, da han søgte at bevise, at han i hvert fald en tid ikke havde fået den løn, der tilkom ham, hvilket, hvor utroligt det end lyder, synes at have været tilfældet, men han fik ikke noget positivt resultat ud af det.

Der foreligger intet særligt om, at Jens Ibsen havde besværligheder med sine underordnede, men i hans tid blev dog et par afskediget. Den ene var skovfoged Laurids Aagesen i Vrandrup, som trods overførsterens gentagne advarsler havde forsømt at føre effektivt tilsyn med ulovlig skovhugst. I Jordrup skov var der f. eks. hugget en stor mængde træer uden hans indgriben, og rent galt blev det med samme skovfoged, da han efter en sammenkomst i Gjesten bl. a. med to af egnens førende mænd, sognefoged Anders Andersen i Gjesten og fhv. ridefoged Anders Hansen Risbøl i Asbo, stjal en lædertømme, som blev fundet skjult under hans kones sæde i agestolen på hans vogn. Det hjalp ham ikke, at han bad mindeligt om at tie med sagen. Han blev fjernet fra embedet. Ligeså gik det skovfoged Laurids Iversen på Hundsholt, der var for lempelig med sit tilsyn.

Man må undres over, at overordnede myndigheder — jægermester, amtmand, overførster og herredsfoged

— så længe havde holdt hånden over ham, trods hans udfordrende optræden og åbenlyse besvigelser. Men tiderne var fattige, og selv retsvæsenet led derunder. Og tiden var rå. Drikkeri, slagsmål og grov optræden var almindelig, så heri var han næppe meget værre end andre. Alligevel blev han sit beridts mest omstridte skovrider.

Den 1. december 1723 blev han begravet på Anst kirkegård, 83 år gammel.

Til oplysning om lønning og økonomiske forhold for en kgl. skovrider i det 3. beridt i Jens Ibsens tid tjener følgende.

De to gårde i Gejsing, hver med to fæstere, blev udlagt til skovriderens løn kort efter 1660. Både ryttergodset og skovridergodset var kronens, så det har været let at flytte gårdene fra det ene til det andet. Skovrideren skulle som årlig løn have en vis pengeafgift pr. td. hartkorn af alle fire fæstere. Det samlede hartkorn og den årlige afgift pr. td. er allerede nævnt for året 1704. De første fire år Jens Ibsen var i embedet, havde Poul Felding som pension afgiften af den ene gårds to fæstere. Jens Ibsen havde da kun en ringe løn i afgiften fra de to andre fæstere, og det var vel en grund til, at han søgte at skaffe sig uberettigede indtægter, men da Poul Felding døde i 1695, fik Jens Ibsen afgiften fra alle fire fæstere, og derefter bedredes hans kår. Det var også en økonomisk fordel for ham, at han i 1699 pressede sig ind som fæster på den ene halve gård, som han forbedrede, så han efter sin afsked uden pension kunne klare sig som fæster. Ved indflytningen var forholdene således: Stuehuset — 6 fag — manglede overalt ledere og stænger, der var intet loft over fire fag, og tømmeret over to af disse var fordærvet. Taget på den nordre side var helt forfalden, bagerovnen ubrugelig og farlig, træet i den var op-

brændt og særligt skorstenhammeren, »så det var at undre sig over, at det hus i sådan farlighed for ildens ødelæggelse var bevaret«, særlig da hø og halm opbevarede ind til den. I ladehuset — 11 fag — var alt træværket og taget øde. Besætningen var to gamle heste, tre køer, to kalve, fem får uden lam og tre med lam, og desuden fandtes der en gammel plov. Tre år senere var stuehuset forsynet med nyt egetømmer, og der var tilbygget et tofags kvisthus, lagt loft i det og i stuen og i »det liden herberg«. Der var anskaffet fire nye døre, tretten vinduer med beslag. Ladehuset var gjort i stand, og der var bygget tre nye fag til. Kreaturholdet og jordens dyrkelse betegnes da »som fuldkommen fornødent«.

På skovridergodsets anden gård var forholdet for fæsterne også meget ringe. For den ene af dem, Søren Sørensen, var bygningerne faldet helt ned et par gange, og der var næsten ingen besætning. Til sidst rømte han medtagende et par hopper, som »han førte over åen (Kongeåen) uden om toldstederne« og solgte dem i Skodborg sogn, hvor de senere blev fundet, ført tilbage til gården og givet til den anden fæster, Hans Hansen Snedker, som overtog begge gårdparter og efterhånden klarede sig nogenlunde. I modsætning til disse tre gårdparter var forholdene på den fjerde gode. Fæsteren, den tidligere omtalte Jens Rasmussen, fik sine bygninger bragt i god stand, og hans besætning blev efter datiden af usædvanlig størrelse. Den bestod af fire heste, en plag, seks køer, sytten ungkreaturer og tolv får.

Disse beretninger fra det 3. koldinghuske beridt viser et tidsbillede, der dog nok er for ensidigt, grelt og hårdt, da stoffet er taget fra retsprotokollerne, men man må hele tiden erindre sig, at disse egne efter svenskeskrigenes ødelæggelser endnu langt fra var

kommet på fode, og det gjorde både tiderne og menneskene hårde.

Noter: 1) se note 5. 2) John Kvist: Bække Sogn, s. 113. 3) Arb. Ribe 1953. 4) P. Eliassen: Kolding fra Middelalderen til Nutid, s. 106. 5) En pandknægt var en jagtbetjent, der under de store ulvejagter var med til at fremføre »lapperne«, d. v. s. tøjstykker, fæstet til lange snore, der var fastgjort til stænger i jorden, der stadigt flyttedes ind mod såtens midte og således indkredsede vildtet. 6) Anst, Jerlev og Slaugs herreders tingbøger 1692–1719. 7) Sst. 1697 21/4, 8/6, 10/7, 20/8; 1698 5/4, 8/5, 25/6, 23/7, 19/8, 18/9. 8) Sst. 1697 3/9, 15/12; 1698 29/7, 5/12, 26/8, 27/9. 9) Corpus Constitutionum Daniæ, Schous forordninger. 10) Arb. Ribe 1968, s. 116.